

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de erroribus Pelagianorum, de gratia, de iustificatione & merito,
de virtutibus theologicis & quatuor cardinalibus, ac de ineffabili mysterio
incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniae Agrippinae, 1671

Disp. II. De justitia, & partibus ejus

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77177)

redundet &c. Demum Tullius quaest. 2. Tusculana: Sine prudentia ne intelligi quidem ulla virtus potest &c.

DISPUTATIO II.

De Iustitia, & partibus ejus.

IUSTITIA secunda Cardinalium Virtutum, prima est & praestantissima inter morales: unde Philosophus s. Ethicorum cap. 1. Praclarissima virtutum (inquit) est iustitia, & neque Hesperus, neque Lucifer ita admirabilis. Haec (ait Ambrosius) virtus publica est, aliis nata, non sibi: foris tota est, & quidquid habet, quodam inclementia suis, dum rapitur amore communi, transfundit in proximos. Haec (subdit Ribadeneira lib. 2. de Principe Christiano cap. 3.) principio fundavit regna, fundata stabilivit, stabilita auxit, ornavitque, & quam obtinent amplitudinem, maiestatemque concessit. Haec populi vulneribus medetur, seditiones restringit, saevos acriosque animos mitigat, pacem firmat, bellis obsistit, Reges gloriosos facit, regis securitatem praestat, & in primis Deum honorat ac reveretur, cui nullum potest esse sacrificium gratius, nulla hostia acceptior, quam victima iustitia, cujus vinculo caelum cum terra, suprema cum infimis, & extrema, maximeque divulsae mundi partes, inter se conjunguntur. Demum ut scite ait Porphyrius lib. 3. de abstinence, Iustitia virtutum omnium obsonium est: nam sicut fames, juxta Socratem, ciborum omnium condimentum est; ita iustitia omnibus virtutibus gratiam atque saporem conciliat. De hac ergo tam praeclara & illustri virtute, cujus (inquit Philo lib. de creat. princ.) tanta excellentia est, ut nullus Poeta, nullus Scriptor satis laudaverit, breviter hic agendum est, & prius ejus definitio explicanda, deinde partes ipsius recensenda.

ARTICULUS I.

Explicatur definitio iustitiae.

Iustitia sumitur duobus modis: Primo large, pro collectione omnium virtutum, sive prout dicitur statum omnium virtutum collectione perfectum; & haec vocatur iustitia generalis, de qua Christus Matth. 5. dicebat: Nisi abundaverit iustitia vestra plusquam scribarum & Pharisaorum, non intrabitis in regnum caelorum: & Matth. 1. Joseph vocatur iustus, id est perfectus in omni virtute, seu omnibus virtutibus exornatus. Unde quia radix omnium virtutum est gratia & charitas, multoties illae nomen iustitiae sibi assumunt, ut patet ex Augustino de natura & gratia cap. 38. & cap. ultimo, ubi sic ait: Charitas inchoata, inchoata iustitia est: Charitas magna, magna iustitia est: Charitas perfecta, perfecta iustitia est: & omnes in gratia constitutos, vocamus iustos, propter ipsam gratiam. Secundò iustitia sumitur strictè & determinatè pro virtute aliqua morali, quae est ad alterum, poniturque aequalitatem juris inter personas diversas: unde definitur ab Aristotele s. Ethic. cap. 1. & a

A Cicerone libro de officiis cap. de iustitia, non ab Ulpiano lege iustitia ff. de iustitia & jure Perpetua & constans voluntas, jus suum unicuique tribuens. Quae definitio perfectè declarat naturam iustitiae, ut ostendit D. Thomas 2. 2. quaest. 58. art. 1. nam per haec verba: Perpetua & constans voluntas, indicatur quod iustitia sit virtus, cum sit voluntaria, sive ex electione, ac firma & stabilis, quae sunt conditiones virtutis ut sic; imò innuitur quod ejus subjectum sit voluntas, in qua sola iustitia ex moralibus virtutibus subjectatur, ut patet ex dictis in Tractatu de virtutibus in communi. Per reliqua verò verba, scilicet jus suum unicuique tribuens, indicatur proprium objectum iustitiae, sive materia circa quam versatur: aliae quippe virtutes morales sunt praecipue in ordine ad operantes, & ad proprias ejus operationes; iustitia autem est praecipue circa ea quae ad alterum sunt, sive circa propriam materiam, & jus alienum ut ad aequalitatem servandum, tanquam proprium objectum respicit. Unde medium iustitiae dicitur medium rei; medium verò aliarum virtutum, medium rationis: non quod ipsa iustitia non attendat etiam medium constitutum per prudentiam, atque adeò medium rationis; sed quia haec in materia iustitiae non aliter constituitur medium, quam per aequalitatem secundum rem, ut scilicet tantum reddatur, quantum reipso debetur: cum tamen in materia temperantiae & fortitudinis medium non sit aequalitas à rebus determinata, sed quam prudentia attentis omnibus circumstantiis constituit, quae proinde modò erit plus, modò minus, modò sic, modò aliter, secundum quod circumstantiae temporis, loci, personarum &c. variantur.

Porro jus quod est objectum iustitiae, ad quod tunc dividitur in jus naturale, & jus positivum, ut docet D. Thomas 2. 2. quaest. 57. art. 2. Jus enim, sive iustum, est illud quod est adaequatum seu commensuratum alteri: dupliciter autem potest alicui homini esse aliquid adaequatum, nimirum vel ex ipsa natura rei, puta cum aliquis tantum dat, ut tantumdem recipiat, & hoc vocatur ius naturale; vel ex aliquo condito, sive privato, sive publico, & hoc appellatur ius positivum, quod subdividitur in divinum & humanum, cuiusque humanum in Canonicum & Civile: nam licet apud Philosophos jus humanum non sit nisi quod dicitur civile sive temporale, eo quod apud illos sola externa & merè temporalis politia comperta esset; tamen apud Christianos, qui agnoscunt duplicem hominis societatem, pro duplici proximo fine in quem homo dirigipotest, duplex quoque ius positivum, à duplici potestate fines illos intendente promanans, est agnoscendum.

Si autem queras, quid sit jus gentium, & an de jure naturali & positivo distinguatur? Ad primam partem quaesiti respondeo, jus gentium dici illud quod est omnibus gentibus bene institutis commune, & earum consensu vel saltem usu inductum. Nam sicut omnes gentes, tametsi regnis & provinciis divisa, habent semper moralem aliquam unitatem, & mutuam communicationem indigent; ita etiam indigent iure aliquo & legibus, saltem usu ipso latens, & tantopere diffusis, quantum communicatio illa quam dirigit. Ad secundam verò quaestionem dico jus gentium contineri sub jure positivo humano, quamvis aliquid participet de jure naturali.

Prima

Prima pars hujus resolutionis probatur primo ex D. Thoma 2.2. quæst. 57. art. 3. ubi expressè docet jus gentium non esse jus naturale; quod etiam aperte indicat 1.2. quæst. 94. art. 5. ad 3. & quæst. 95. art. 4. & 2.2. quæst. 66. art. 2. ad 1.

Probatur secundo: Id quod ex libera hominum constitutione dependet, est jus positivum: Sed jus gentium ex libera hominum constitutione dependet: Ergo non est jus naturale, sed positivum. Major patet, Minor probatur ex Justiniano in institutis, de jure naturali, gentium & civili, ubi ait: *Ius gentium omni humano generi commune est: nam usi exigente, & humanis necessitatibus, gentes humana jura quadam sibi constituerunt.* Idemque habetur in cap. *Omnis lex.* Et Cassianus in *Legem* omnes populi ff. de justitia & jure: *Bona naturalis ratio* (inquit) *inter homines constituitur, id apud omnes æque custoditur, vocaturque jus gentium.* Ergo jus gentium non est determinatum ex rei natura, sed ex hominum beneplacito, conformi naturali juri.

Tertio: Jus naturale est immutabile & indispensabile: Sed jus gentium potest variari, & in rigore in illo dispensari hominum autoritate; nam cum jure gentium sit introductum, ut capiti in bello justo sint servi capientium, de facto in fidei favorem in hoc est dispensatum; dum statum est ab Ecclesia, ne Christiani ab aliis Christianis capti in bello justo, sint servi capientium, nec capientes habent verum dominium supra captos: Ergo jus gentium non est jus naturale, sed positivum.

Secunda pars, quæ asserit jus gentium aliquid participare de jure naturali, colligitur ex D. Thoma 1.2. quæst. 95. art. 4. ad 1. ubi ait: *Ius gentium est quidem aliquo modo naturale homini, secundum quod est rationale, in quantum derivatur à lege naturali per modum conclusionis, quæ non est multum remota à principiis, unde de facili homines in hujusmodi consenserunt: distinguitur tamen à lege naturali, maxime ab eo quod est omnibus animalibus commune.* Ergo licet jus gentium sub jure positivo contineatur, aliquid tamen de jure naturali participat. Quare Bannez 2.2. quæst. 57. art. 3. dubio 3. conclus. 3. dicit jus gentium esse quasi medium, affinitatem habens cum jure naturali & civili positivo: quia cum jure naturali convenit primo in hoc quod neutrum jus oportet esse scriptum: secundo, quod ad sui promulgationem non requiritur convocatio hominum, sed in omnibus nationibus absque præcone acceptatur: tertio, quia jus gentium habet modum juris naturæ; quia jus naturæ est principium vel conclusio necessaria; at vero jus gentium est quasi modus quidam maxime necessarius ut jus naturæ servetur: quarto conveniunt in hoc quod jus naturæ & jus gentium ubique apud omnes gentes custoditur, & si oppositum fiat, omnes judicant malè fieri. Similia tradit Medina 1.2. quæst. 95. art. 4.

ARTICULUS II.

Partes integrales, subjectivæ, & potentiales justitiæ recensentur.

DUæ dantur tantum partes integrales justitiæ, scilicet boni operatio, & mali vitatio; non quidem secundum quod bonum & malum sumuntur in communi, quia sic pertinent ad

omnem virtutem; sed prout bonum habet rationem debiti ad proximum, & malum rationem nocivi; sic enim spectant ad justitiam, & ex illo duplici actu complerum munus & finis justitiæ coalescit. Cum enim perfecti agentis sit, & rem constituere, & constitutam conservare, oportet ut ad eandem justitiam, cujus est constituere æqualitatem ad alterum,tribuendo illi quod suum est, pertineat etiam conservare æqualitatem constitutam, vitando & removendo mala injustitiæ, per quæ destruitur. Primum dicitur *facere bonum*; secundum *declinare à malo*; unde sine his duobus non est justitiæ opus integrum & perfectum.

Partes verò subjectivæ justitiæ, seu ipsius species sunt tres, nimirum justitia commutativa, distributiva, & legalis. Prima est justitia partis ad partem; secunda totius ad partes; tertia partium ad totum. Cum enim munus justitiæ sit æqualitatem inter aliqua constituere, ut scilicet unumquodque alteri reddat quod ipsi debetur, juxta diversas habitudines illorum, inter quæ ponitur æqualitas, distinctæ species justitiæ consurgunt. Hujusmodi autem habitudo tantum est triplex, nempe vel partis ad partem, ut unaquæque det alteri quod suum est; & hæc est justitia commutativa, ad quam pertinent commutationes, emptiones, venditiones, & omnes contractus ex quibus confurgit obligatio unius partis ad alteram. Vel potest esse habitudo totius ad suas partes, ita quod ipsum totum unicuique parti tribuat quod ei competit; & hæc vocatur justitia distributiva, ad quam spectat distributio præmiorum, & bonorum communium: utraque verò dicitur justitia particularis, quia attendit bonum partium. Vel denique prædicta habitudo potest esse partium ad suum totum, ut scilicet unaquæque pars ita se habeat, sicut bono totius expedit, tribuatque communitati quod debet; & ista appellatur justitia legalis, quia potissimum curat, ut leges in suo robore conserventur, & observentur, quatenus mediâ hac observatione, ipsum bonum commune conservatur; dividiturque in eam quæ respicit bonum commune & legum observantiam, attendendo ad verba legis, & non nisi juxta illa ad intentum legislatoris; quæ retinet nomen commune justitiæ legalis, & dirigitur à Sinesi, quæ est virtus judicativa secundum leges & regulas communes; & in eam quæ prætermittendo verba legis, solum attendit legislatoris intentionem & animum, ut ita fiat sicut in hoc casu attentis omnibus circumstantiis fieri vellet; & ista vocatur Epikeia, & dirigitur à virtute judicativa supra communes regulas, scilicet Gnome, ut in fine articuli præcedentis dicebamus.

Partes demum potentiales justitiæ sunt novæ, nimirum religio, pœnitentia, pietas, observantia, gratitudo, vindicativa, veritas, amicitia, & liberalitas; cujus novenarii numeri hæc reddi potest. Virtus ordinata ad alterum, solum potest deficere à perfecta justitia, vel quia id quod alteri reddit, deficit à ratione æqualis, vel quia deficit à ratione debiti. Primo modo deficient virtutes quæ sunt ad Deum; quidquid enim homo illi reddat, reddit minus quam debet. Hujusmodi verò sunt religio, quæ tribuit Deo reverentiam & cultum; & pœnitentia, quæ exhibet illi pro peccatis satisfactionem. Similiter à ratione æqualis deficient virtutes quæ respiciunt patriam & parentes, & personas in aliqua dignitate

tate constitutas, & virtute, sapientiâ, aliâve prerogativâ insignes, nempe pietas & observantia, quia neque his à quibus naturale esse accepimus, neque his qui nobis exhibent documenta & exempla virtutum, possumus æquale reddere.

Secundo modo deficiunt virtutes, quarum materia non cadit sub debito rigoro, quod est debitum legale, sed dicuntur debiti earum a deus ex sola decencia & honestate virtutis, quod appellatur debitum morale. In quo debito est duplex gradus: nam vel potest esse necessarium simpliciter, ita ut sine illo honestas morum conservari non possit; vel solum ad melius esse, sine quo profunde rectitudo morum potest consistere, licet non perfectè. Et rursus necessarium simpliciter potest attendi vel ex parte debentis; & sic ponitur veritas, pertinet enim ad tale debitum, ut qualis homo est, talem se exhibeat alteri in factis & in verbis, in quo consistit veritas, seu veracitas. Vel potest attendi ex parte ejus cui debetur, prout aliquis recompensatur secundum id quod fecit; quandoque quidem in bonis, & ad hoc ponitur vindicativa. Pro debito necessario solum ad melius, ponuntur duæ virtutes, nempe amicitia, per quam homo tam verbis quam factis convenienter se habet ad alios quibus convivit; & liberalitas, per quam convenienter dat, non alio titulo, nisi quia ipsum dantem decet: unde in his duabus virtutibus minimum est de ratione debiti.

De justitia eleganter differit Ambrosius lib. de paradiso cap. 3. ubi eam comparat Euphrati, qui est unus è quatuor fluminibus è paradisi fonte promanantibus: Euphrates (inquit) fecunditas atque abundantia fructuum nuncupatur, præferens quoddam inigne justitia, quæ omnem pascit animam. Nulla enim virtutum latiores videtur habere fructus quam justitia, quæ magis aliis quam sibi prodest; & utilitates suas negligit, communia emolumenta præponens &c. Causam autem cur ceteri quæ commendant fluvii describuntur, illam accipimus, quia ejus aqua vitalis asseritur, & quæ foveat ac augeat: Deinde quia ubi prudentia, ubi & malitia; ubi fortitudo, ubi iracundia; ubi temperantia, ubi & intemperantia plerumque est, aut alia vitia: ubi autem justitia, ubi concordia virtutum est ceterarum; idè non ex locis quæ sunt, hoc est non ex parte, cognoscitur: non enim pars est justitia, sed quasi mater eorum &c.

DISPUTATIO III.

De religione, & actibus ejus.

AGIMUS prius & specialiter de religione, quam de aliis virtutibus justitiæ annexis: tum quia primum tenet locum inter justitias potenciales: tum etiam quia inter virtutes morales præstantissima est. Isidorus Pelusiota lib. 3. Epist. 268. ait quod quemadmodum in corpore valentior pulchritudinis pars est oculorum pulchritudo; ita etiam in animo præcipua pulchritudinis pars est pietas seu religio. Et Philo lib. de charitate ferè in fine, adjungi ait huic uni virtuti omnes alias, & ab ea non magis divelli posse, quam umbram à corpore quod in Sole versatur. Additque eò per illam subvehi hominem, ut qui eam excultus fuerit, divinus quodam-

A modo efficiatur, & ipsius Dei existimatione non minus honoretur, quam totus populus, & totius qui gentis dignitatem obtineat. Ratio verò tantæ in hac virtute præstantiæ est, quia hominem, à Deo quasi per creationem abjunctum, eidem per cultum debitum religat, ut egregiè declarat S. Thomas opusc. 19. contra impugnantes religionem cap. 1. ubi sic discutiunt: Religio iteratam ligationem importans, ostendit ad idolum aliquem ligari, cui primò conjunctus fuerat, & ab eo distare incipit; & quia omnis creatura prius Deo existit, quam in seipsa, & ab eo processit, quodammodo ab eo distare incipiens secundum essentiam per creationem; idè rationalis creatura ad ipsum Deum debet religari, cui primò conjuncta fuerat, antequam esset, ut sic ad locum, unde exeunt flumina, revertatur. Religio ergo, juxta D. Thomam, à religendo dicitur, quia homines quodammodo Deo religat: vel à relegendo, ut vult Cicero, quia religiosus debet ea quæ sunt divini cultus frequenter legere, & in corde revolvere: vel ut docet Augustinus 10. de civit. cap. 4. à relegendo, quia Deum religere debemus, quem amiseramus negligentes. His præmissis, ut hujus præstantissimæ virtutis naturam percipiamus, ejus definitionem breviter explicare, & præcipuos ejus actus recensere oportet.

ARTICULUS I.

Explicatur definitio religionis.

DEFINITUR communiter religio: Virtus quæ debitum cultum Deo tribuit, tanquam primo omnium principio. Dicitur primò virtus, quia est habitus bonus, & principium operationis laudabilis: est enim bonus & laudabile Deum colere debito seu convenienti modo. Unde hac particula repletur superstitio, seu falsa religio, quæ non est virtus, sed vitium rectæ rationi oppositum: quia vel falsum Deum pro vero colit, ut faciunt Ethnici & Pagani; vel licet verum Deum colat, non tamen honesto & convenienti modo, sed vel superfluis caeremoniis à Deo rejectis, ut faciunt Judæi; vel inutilibus ad salutem animæ, & in errore contra fidem fundatis, ut Turcæ, Hæretici, & similes. Quare particula debitum, significat hoc loco idem quod conveniens. Nomen verò cultus non solum importatur protestatio excellentiæ divinæ; sed etiam submissio seu subiectio hominis ad Deum: cultus enim, strictè sumptus & propriè, addit honori simplici submissione quamdam ejus qui honorem exhibet, ita ut seipsum inferiorem profiteatur eo quem honorat. Unde fit ut cultus non possit esse nisi circa excellentiorem; cum tamen honor id non postulet: & idè Deus Sanctos suos honorat, palam faciens eorum excellentiam; non tamen propriè colit, quia nullo modo tali excellentiæ se subicit. Nota etiam quod quamvis hoc quod est, Deo se submittere, videatur proprium humilitatis, non tamen secundum eam rationem, secundum quam religioni tribuitur: nam humilitas respicit talem submissione præcisè quia congruit nostræ utilitati, ut nos intra limites conditionis nostræ contineamus, ne per elationem extra eos feramur; religio verò respicit illam præcisè ut declarativam & protestativam divinæ eminentiæ, & ut ipsam tali submissione honoremus. Denique in definitione adducta subditur,

tanquam